Francisco Ayala – portretul artistului la senectute

Carmen OPRIŞOR

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
e-mail: carmen.oprisor@yahoo.com

Francisco Ayala – a portrait of the artist in old age

In this article we emphasized the importance and the main coordinates of Francisco Ayala's work. The writer, born in Granada, (Spain) was 100 years old in 2006, and, in his honour, a collection of short stories selected by the author himself was edited to celebrate his entire cultural activity.

Keywords: Francisco Ayala, literary activity, anthology, freedom, war.

Nu multor scriitori le este dat să trăiască până la impresionanta vârstă de 100 de ani şi, în plus, să realizeze o operă de proporţii care să le fie apreciată încă din timpul vieţii. Fericirea de a se afla scriitor încă în deplinătatea puterilor creatoare i-a fost dată lui Francisco Ayala, celebrul scriitor andaluz, născut în frumoasa şi însorita Granadă.

El şi-a reconfirmat, la cei 100 de ani ai săi pe care i-a împlinit în 2006, statutul de maestru al literaturii spaniole contemporane. Prin reflecţiile sale sau prin operele de ficţiune, acest scriitor ne-a deschis noi orizonturi în înţelegerea secolului în care am trăit şi ne-a oferit câteva perspective inedite în cumpănirea părţilor bune sau rele ale veacului pe care l-am încheiat.

Muertes de perro sau *El fondo del vaso* rămân unele dintre romanele cele mai apreciate ale scriitorului andaluz în care afişează „un pesimism care denunţă orice formă de degradare umană care, iremediabil, îl transformă deopotrivă pe om în victimă şi călău."[1]

Francisco Ayala s-a născut în Granada, în 1906 şi şi-a început încă de timpuriu activitatea literară. În 1925, a publicat romanul *Tragicomedia de un hombre sin espíritu (Tragicomedia unui om fără suflet),* iar în anul următor, *Historia de un amanecer (Istoria zorilor de zi).*

Contactul cu cercurile avangardiste din Madrid, oraş în care s-a mutat împreună cu familia în 1922, îl determină să publice şi în presa literară a capitalei spaniole. Aici, colaborează la publicaţii de prestigiu precum: *Revista de Occidente* şi *La Gaceta Literaria.*

Tot în această perioadă îi apar două volume de povestiri: în 1929, *El boxeador y un ángel (Boxerul şi îngerul)* şi, în 1930, *Cazador en el alba (Vânător în zori de zi),* acestea din urmă l-au consacrat ca unul dintre cei mai de seamă prozatori ai epocii de renaştere a literaturii spaniole, petrecută în prima jumătate a secolului al XX-lea.

A devenit profesor de Drept la Universitatea din Madrid, perioadă în care obţine şi o bursă la Berlin. Francisco Ayala fructifică din plin perioada de studii în Germania şi se pune la curent cu cele mai moderne teorii asupra sociologiei şi constituţiei. Tot în aceşti ani se produce maturizarea lui artistică, în perioada ascensiunii nazismului, când îşi cristalizează preocupările pe care le va materializa în operele sale de ficţiune şi în eseuri.

În timpul dictaturii lui Franco, scriitorul s-a văzut obligat să se (auto)exileze în Buenos Aires, iar în anul 1945, îl găsim în Rio de Janeiro.

În Argentina, s-a remarcat prin activitatea de eseist care i-a adus faima. A publicat articole în revista *Realidad (Realitatea),* iar cărţile sale scrise în deceniul al cincilea, *Historia de la libertad (Istoria libertăţii)* (1943*), Rázon del mundo (Raţiunea lumii)* (1944)*, El problema del liberalismo (Problema liberalismului)* (1941), *Ensayo sobre la libertad (Eseu asupra libertăţii)* (1945) şi, nu în ultimul rând, *Tratado de sociología (Tratat de sociologie),* din 1947, ne dau măsura valorii sale ca om de cultură.

Francisco Ayala s-a arătat deosebit de sensibil la transformările pe care le-a cunoscut lumea secolului al XX-lea şi ţara lui, în special, în timpul Războiului Civil şi în anii desfăşurării celui de-al doilea război mondial. A căutat răspunsuri la mai multe întrebări privind sensul unor fapte petrecute în vremuri tulburi, în marea lor majoritate, acte iraţionale care stau sub demnitatea statutului nostru de oameni.

In studiile sale, a analizat sfârşitul statelor naţionale datorat apariţiei fenomenului globalizării internaţionale. Ayala a meditat necontenit asupra problemei libertăţii nu numai în societăţile totalitare, dar şi în noile mecanisme ale controlului publicitar şi ideologic din societăţile democratice. El aminteşte de responsabilitatea morală a indivizilor în faţa puterii, de contradicţiile istoriei care apar în anumite faze ale dezvoltării umanităţii, aceste aspecte constituind temele volumelor *Los usurpadores (Uzurpatorii),* din 1949 şi *La cabeza del cordero (Capul de miel).* Aceste cărţi trădează indignarea autorului atunci când analizează în profunzime cauzele şi consecinţele pe care Războiul civil le-a avut asupra poporului spaniol.

În 1950, Francisco Ayala s-a mutat în San Juan de Puerto Rico, unde, doi ani mai târziu, scrie volumul *Introducción a las ciencias sociales (Introducere în ştiinţele sociale),* prima dintre cărţile sale publicată în ţara lui natală după 1939. În Spania, pe timpul dictaturii lui Franco, omul de cultură Francisco Ayala era cunoscut doar ca autor al unor lucrări de sociologie, în vreme ce opera sa literară era

trecută sub tăcere. Scriitorul nu a renunţat niciodată să dezbată marile probleme ale condiţiei umane în opera sa literară.

Vocea sa rămâne unică în literatura spaniolă, iar operele sale îi aduc şi binemeritata recunoaştere. În ficţiunea sa, mijloacele naraţiunii vechilor povestiri spaniole, de factură cervantescă alternează cu tehnicile literaturii moderne, scriitorul manifestând o vădită înclinaţie spre existenţialism.

Autorul îşi dovedeşte în permanenţă dexteritatea în materie de tehnică literară, iar acest fapt este dovedit în romanele *Muertes de perro* (1958) şi *El fondo del vaso* (1962).

Scriitorul se mută la New York, iar munca de profesor de literatură în mai multe universităţi nord – americane l-a consacrat în domeniul criticii literare. Şi în a doua jumătate a secolului al XX-lea, Ayala rămâne un scriitor prolific atât în domeniul literaturii critice cât şi în cel de ficţiune. Reprezentative sunt volumele *La invención del Quijote*, (1950)*, Experiencia e invención (Experienţă şi invenţie)* (1960)*, Reflexiones sobre la estructura narativa (Reflecţii asupra structurii narative)*(1970*), Cervantes şi Quevedo* (1974*), La novela: Galdós y Unamuno (Romanul: Galdós şi Unamuno)* (1974*)* şi *La estructura narrativa y otras experiencias literarias (Structura narativă şi alte experienţe literare)* (1985).

Interesul pentru publicistică, activitate căreia i s-a consacrat din tinereţe, se materializează în cartea sa *Retorica jurnalismului şi alte tipuri de retorică,* din 1985. Munca sa în domeniul eseisticii a fost una asiduă şi s-a conjugat cu devoţiunea pentru literatură. *El as de bastos (Asul de treflă)* (1963), *El rapto (Răpirea)* (1965) şi *El jardín de las delicias (Grădina desfătărilor)* (1971*)* sunt unele dintre cele mai apreciate volume de ficţiune

Parcurgându-i opera, ne impresionează nu doar diversitatea preocupărilor lui Francisco Ayala, ci şi constanţa scriitorului de a medita asupra unor probleme grave ale căror răspunsuri implică soluţii etice.

După încheierea epocii de dictatură, Francisco Ayala se reîntoarce în patria natală, după o perioadă îndelungată de exil. În 1988, *Mi cuarto a espadas* este un volum ce reuneşte o colecţie de articole din ziare, în care autorul încearcă să unifice experienţa istorică cu înţelegerea prezentului. Deşi îi apar volume de antologii şi culegeri tematice, Francisco Ayala nu încetează să scrie cărţi noi dintre care amintim *De triunfos y penas (Despre triumfuri şi suferinţe)* (1982) sau *Recuerdos y olvidos (Amintire şi uitare),* din acelaşi an. Această din urmă carte a fost reeditată de mai multe ori în mai puţin de 30 de ani. Numeroasele reeditări ale acestui volum de memorii indică interesul sporit arătat de publicul cititor faţă de viaţa şi activitatea unui mare om de cultură. Autorul prezintă într-un stil antrenant evenimente fie din viaţa personală, fie din viaţa socială, dar care au avut un impact deosebit asupra societăţii europene din secolul al XX-lea.

Pentru întreaga sa activitate, Francisco Ayala a fost recompensat cu numeroase premii şi distincţii. Dacă ar fi să-l apreciem pe Francisco Ayala pentru ceva anume este munca lui neobosită în domeniul culturii, marcată de „efortul de a nu se îndepărta de reperele morale fundamentale în care a crezut cu tărie întreaga viaţă."[2]

La împlinirea celor 100 de ani, publicul său andaluz îl omagiază pe acest adevărat cavaler al literelor prin editarea unui volum intitulat *Mi ventana al mundo,* (*Fereastra mea către lume*). Acesta este o antologie de texte realizate şi prezentate de scriitorul însuşi.

Din mărturisirile pe care ni le-a lăsat în textul introductiv al cărţii aflăm că, în decursul activităţii sale literare, a fost atras în egală măsură de povestire, dramaturgie, satiră şi chiar de lirică, în cele mai luminoase momente ale vieţii. Prezenta antologie reuneşte mai multe povestioare, unele cu inflexiuni comice, altele străbătute de un oarecare patetism, cât să placă tinerilor de astăzi care sunt dornici să îi citească literatura. Există şi istorioare în care satira este împinsă până la cruzime, după cum, în altele, ne sensibilizează evocarea nostalgică şi plină de căldură a altor vremuri sau a unor personaje cu suflet delicat, aşa cum se întâmplă în *A las puertas del Edén.*

„Am dorit să îmi intitulez antologia *Mi ventana al mundo (Fereastra mea către lume)* pentru a sublinia încă o dată faptul că, fiind un observator calm al lumii în care am trăit, am notat şi am adnotat de-a lungul vieţii acele aspecte şi detalii ale eternei nelinişti omeneşti, iar din acele note s-au născut mostre de povestiri dintre cele mai diverse."[3]

Francisco Ayala a căutat să integreze episoade reflectând evenimente din istoria naţională în marea istorie a lumii, o temă preferată fiind aventura umană pe drumul spinos al accederii la putere.

Un caballero granadino (Un cavaler din Granada) este o scriere închinată lui Cervantes şi nemaipomenitei lui capacităţi de invenţie. El a ştiut, dovedind cât de profund era geniul său, să reconfigureze în manieră proprie un personaj dintr-o scriere apocrifă căruia i-a conferit nemurirea.

La barba del capitán, (Barba căpitanului) este unicul text ce provine din volumul *Historia de macacos,* unde acţiunea este privită prin ochii unui copil şi este povestită pe un ton de evocare nostalgică, fără a-i lipsi totuşi accentele comice.

Următorul text, ne avertizează autorul, este povestea unei iubiri posesive, sfârşită prin fuga patetică şi resemnarea venită din ambele părţi.

La niña de oro (Fata de aur) este o scriere mai scurtă relatând un episod petrecut în Statele Unite, din vremea când se afla acolo ca profesor universitar. Este doar unul dintre numeroasele episoadele, mai mult sau mai puţin pitoreşti, pe care scriitorul nu le dă uitării. Amintirile pe care le-a păstrat din America îi prilejuiesc elaborarea unor scene destul de amuzante sau cel puţin surprinzătoare prin ineditul lor.

Imaginea bunicului scriitorului, doctorul Eduardo García Duarte, fost rector al Universităţii din Granada, pe care nu a apucat să-l cunoască, este reconstruită în *Retrato de un caballero (otro caballero granadino), Portretul unui cavaler (alt cavaler din Granada).* Este un text în care sunt evocaţi membri ai familiei sale despre care aflăm mai multe în cartea sa memorialistică, *Recuerdos y olvidos.*

Majoritatea textelor din antologia de faţă sunt culese din volumul *El jardín de las delicias (Grădina desfătărilor),* o scriere singulară în decursul activităţii sale literare. Povestirile degajă o notă melancolică, dat fiind faptul că aici se întâlnesc amintiri din vremea copilăriei, despre oraşul său natal, Granada, despre Sevilla cea plină de viaţă, după care a jinduit atât de mult în perioada exilului şi pe care a ajuns să o vadă, ca intr-un film cu final fericit, mult mai târziu, în anii senectuţii.

Ultimul text din volum, intitulat *El abrazo (Îmbrăţişarea),* este clădit pe o idee morală, iar semnificaţia povestirii este una aparte. Acţiunea se petrece în capitala andaluză, iar scriitorul ne vorbeşte despre istoria regilor fraţi şi duşmani în acelaşi timp, Don Pedro cel Crud şi don Enrique de Trastámara. Autorul dezbate problema luptei fratricide care, în plan real, s-a concretizat în sângerosul Război Civil, tragedie pe care Francisco Ayala a trăit-o şi care i-a lăsat în suflet prea multe amintiri amare.

Note:

1. Rosario Torres, *Cuvânt introductiv* la volumul: Francisco Ayala, *Mi ventana al mundo, (Una antología),* Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2006, p. 6
2. Luis García Montero, *Las lecciones de Francisco Ayala,* Prefaţă la volumul: *Francisco Ayala, Mi ventana al mundo (una antología),* Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2006, p. 10
3. Francisco Ayala, *Mi ventana al mundo (una antología),* Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2006,